Uitgave Stichting Oald Hengel - Museum Hengelo

Hengelo toen & nu

APRIL 2017

In dit nummer o.a.
- Monument Bombardement 'Niet vergeten'
- De Hengelosche Trijpweverij
- Het Kabouterhuisje

JAARGANG 42

Hengelo**toen&nu**

is een tweemaandelijkse uitgave van de
Stichting Oald Hengel en het
Museum Hengelo.
Beekstraat 51, 7551 DP Hengelo Ov.,
telefoon 074 - 259 42 16,
e-mail: info@museumhengelo.nl
www.museumhengelo.nl
www.twitter.com/museumhengelo
IBAN: NL30 RABO 0104 7906 52
BIC: RABONL2U

Openingstijden museum:
Maandags gesloten
Dinsdag t/m vrijdag van 13.00-17.00 uur
Zaterdag en zondag van 14.00-17.00 uur

Bestuur:
Voorzitter: Gerard van Houweninge
Secretaris: Gerard Jilleba
Penningmeester: Gerard van Houweninge
Leden: Jan van Alsté en
Gerrit ter Welle (PR en communicatie)
email: pr@museumhengelo.nl

Redactie:
e-mail: redactie@museumhengelo.nl
Sjoerd van der Meulen, hoofdredacteur
Gerard Jilleba, eindredacteur, tel. 06-57590058
Wil Zwienenberg
Foto-redactie:
email: bschuite@museumhengelo.nl
B. Schuite, tel. 074 - 242 95 74

Donatie:
Jaarlijkse donatie € 25,00 (buiten Hengelo
€ 29,50. Buitenland binnen Europa € 45,00
of € 60,00 buiten Europa)
Donatie inclusief periodiek 'Hengelo
toen&nu', exclusief deelname aan
excursies, bijeenkomsten werkgroepen.

*Opzegging donateurschap dient schriftelijk
of per email te geschieden uiterlijk in de
maand november, email:administratie@
museumhengelo.nl*

MUSEUM
HENGELO

ISSN-nummer 1876-4606
© Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
door middel van druk, fotocopie, microfilm
of op welke andere wijze ook, zonder
voorafgaande toestemming van de uitgever.

Het volgende nummer van 'Hengelo
toen&nu' zal verschijnen omstreeks
8 juni 2017. De kopij voor dit nummer moet,
bij voorkeur via e-mail, uiterlijk
1 mei 2017 bij de redactie binnen zijn.

Oplage: 1500 exemplaren
Opmaak: Twentie design en dtp, Hengelo
Druk: Drukkerij Roelofs, Enschede

Van de redactie

Hengelo maakt zich op voor de viering in 2018 van 150 jaar hightech. Dat jubileum markeert een ontwikkeling die ooit begon toen de gebroeders Stork besloten hun machinefabriek vanuit Borne te verhuizen naar Hengelo. Onze gemeente dankt er nu nog steeds de bijnaam 'Metaalstad' aan. Dit in tegenstelling tot andere Twentse steden die vooral textielstad waren.

Maar ook Hengelose bedrijven hebben historie geschreven in de textiel. Eén van die bedrijven was de Hengelosche Trijpfabriek. Het was zeker niet de grootste onder de Twentse textielbedrijven, maar het was wel een bedrijf met internationale faam. De trijp uit Hengelo, internationaal bekend onder de naam 'velours d'Utrecht' vond zijn weg over de hele wereld. In dit nummer van ons blad kunt het eerste deel lezen van de geschiedenis van dit opmerkelijke bedrijf.

De aflevering van 'De straat waarin ik woon' is eveneens bijzonder te noemen. De Reigerweg die centraal staat is de plek waar de auteur Jos Schwertasek de eerste vier jaren van zijn leven doorbracht. U krijgt deze keer dus de historie uit eerste hand.

Datzelfde kan gezegd worden van de rubrieken waaraan u als lezer uw bijdrage levert, onder meer door het achterhalen van mensen op oude en vergeelde foto's. In de rubriek *Wie, wat, waar en wanneer* vindt u een paar nieuwe foto's waarvoor wij uw hulp inroepen.

In dit nummer

Bombardement moest lang wachten op zijn monument 35
Ow moodersproake 41
De straat waarin wij wonen 42
Hoe het verder gaat met museum 'het kabouterhuisje' 46
Trijp, grandeur door ingeschoren zonnebloem 48
Wie, wat, waar, wanneer? 54
Het tweede Holtmaaterf (vervolg) 56
Lezers reageren 59
Markegrenzen in Hengelo (VIII) 61

Foto omslag: *Drie bronzen en een ijzeren wals van de Hengelose Trijpweverij te zien in het museum Oyfo in Hengelo. Van links naar rechts: Zilvermos (stijl modern) rond 1900, Grieksche streep (stijl 2e Empire) uit de tweede helft 19e eeuw, Mignon (stijl Renaissance) uit de eerste helft 16de eeuw, Cato Neeb (stijl Morris) 20e eeuw.*
Foto Bertus Slotman

Voor onze activiteiten: zie www.museumhengelo.nl

Bombardement moest lang wachten op zijn monument

Een onderzoek naar de ontstaansgeschiedenis van het monument Niet vergeten[1]

Erik Mijnheer

In oktober 1994 besteedt *dagblad Tubantia* aandacht aan het bombardement van 6 en 7 oktober 1944 op Hengelo.[2] Centraal in dat artikel staat Henk Jonge Poerink die als zevenjarige de bommenregen heeft overleefd. Hij vertelt erover in detail. Ook geeft hij in dat interview aan dat enkel een grafsteen nog herinnert aan de bommenregen en hij ziet dat als een tekortkoming. De grafsteen waar in het artikel naar verwezen wordt, is dat van de broers Ben en Hans Fontein, in 1944 respectievelijk 16 en 14 jaar oud. Wanneer Nels Fontein de krant openslaat en geconfronteerd wordt met het artikel en de foto van de grafsteen van haar broers dan slaat de schrik haar om het hart. Zij zoekt terstond Henk Jonge Poerink op, waarna zij besluiten dat er een herinneringsmonument voor het bombardement in Hengelo moet komen. In een korte periode wordt er veel werk verzet. Iets meer dan een half jaar later wordt het monument onthuld. Het is dan 4 mei 1995.

Waarom is het herdenkingsmonument *Niet vergeten* in Hengelo pas in 1994/1995 tot stand gekomen? Hoe verhoudt dit lokale initiatief zich tot ontwikkelingen elders in Nederland? In dit artikel wil ik op deze vragen een antwoord vinden door de totstandkoming van het herdenkingsmonument *Niet vergeten* in Hengelo te beschrijven. Ik beschrijf eerst het bombardement door de Geallieerden zelf. Daarna besteed ik aandacht aan het officiële gedenkteken in Hengelo uit 1965 aan de Tweede Wereldoorlog. Dertig jaar later volgt *Niet vergeten*. Aan het eind van dit artikel plaats ik deze lokale ontwikkeling in een landelijk perspectief.

6 en 7 oktober 1944

In september 1944 pogen de Geallieerden onder de naam *Market Garden* alle belangrijke bruggen over de rivieren vanaf Eindhoven tot en met Arnhem in handen te krijgen. Het lukt hen niet de laatste brug, die over de Rijn bij Arnhem, te veroveren. Noordelijk Nederland blijft bezet gebied. Op 6 oktober bombardeert de Amerikaanse luchtmacht met B26 toestellen Hengelo met als doel het station, de spoorlijnen en het rangeerterrein uit te schakelen. Het bombardement mislukt, geen enkele bom treft het doelwit. Helaas wordt de binnenstad wel getroffen. Vele burgerslachtoffers zijn te betreuren. Vele huizen liggen in puin. Omdat het doelwit niet geraakt is, wordt de volgende dag opnieuw gebombardeerd. Het station en het spoor worden nu wel geraakt, helaas wordt op-

Tot de bouw van het gemeentehuis had Hengelo niet één gemeenschappelijk oorlogsmonument. Wel waren er een noodmonument aan de Thiemsbrug en dit monument op de hoek van Bornsestraat en Troelstrastraat.

marcel wilderink
architect
interieur bouwmanagement
enschedesestraat 198
074 2429931

www.wilderink.nl

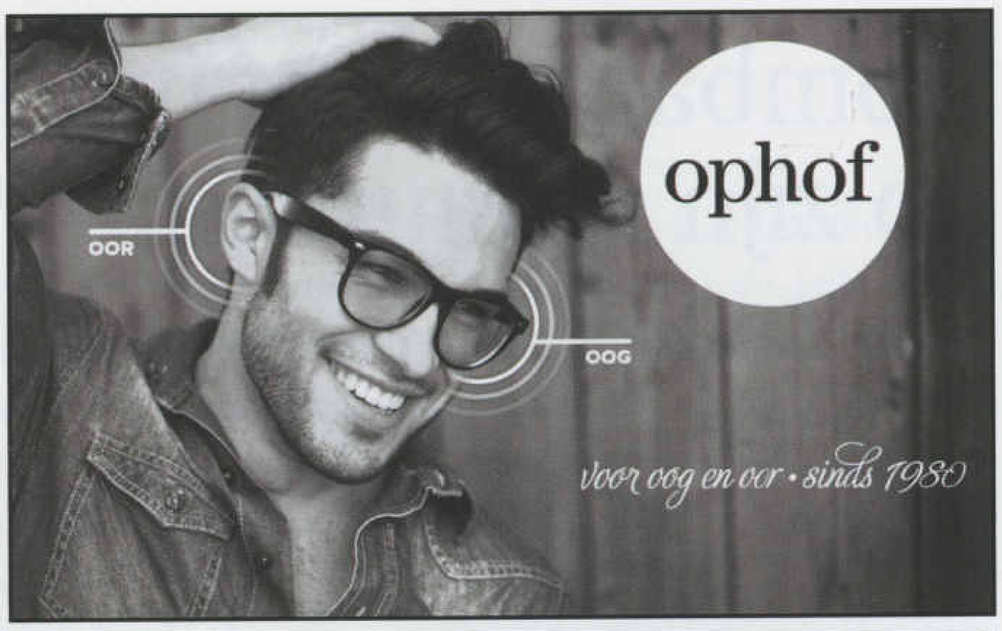

HOUTHANDEL SCHARENBORG
Ganzebosweg 335
7548 PT Boekelo
Tel. 074-3676253
Fax 074-3676611
Autotel. 06-53394623
E-mail: houthandel@scharenborg.com
www.scharenborg.com

PROFESSIONEEL SCHILDERWERK MET OOG VOOR DETAIL

DE KONING SCHILDERS

NIEUWBOUW EN ONDERHOUD VOOR:
- Particulier
- Woningbouw
- Utiliteitsbouw
- Industrie

OOK HET ADRES VOOR:
- beglazing
- vloer-, wand- en raambekleding
- kleur- en technisch advies

De Koning Schilders 100
1906 - 2006

Hassinkweg 9, Hengelo.
Telefoon: 074-2913692.
E-mail: koning@introweb.nl

twentie [design en dtp]
Willemstraat 71a
7551 DL Hengelo
074 - 29 10 244
info@twentie.nl
[twentie.nl]

Hier uw advertentie?

Al vanaf 40 euro (1/16 pagina) bereikt u onze 1500 donateurs en de vele meelezers.

drukkerij Roelofs
Drukkerij Roelofs kleurt kwaliteit
Toen & Nu
Josink Esweg 23
7545 PN Enschede
T 053-430 63 60
E info@drukkerij-roelofs.nl
I www.drukkerij-roelofs.nl

wonen
slapen
textiel
www.brokinterieur.nl
Brok INTERIEUR

De omgeving van het station na het bombardement. Uiterst rechts het gebouw wat nu de ABN-Amrobank is.

nieuw ook de binnenstad weer geraakt, wederom zijn er burgerslachtoffers te betreuren. Ongeveer 150 burgers komen bij deze bombardementen op 6 en 7 oktober om.[3] Het centrum van Hengelo ligt in puin. Oud-burgemeester Kerckhaert verduidelijkt in mei 2012, in één van zijn internetfilmpjes over de stad Hengelo waar hij staande bij het monument *Niet vergeten* wordt geïnterviewd over de bombardementen op zijn stad, dat de Geallieerden het spoorwegknooppunt bombardeerden met als doel het bemoeilijken van de Duitse bevoorrading voor de Duitse militairen van oorlogsmaterieel en Duitse troepen.[4] Kerckhaert geeft aan dat het bombardement 'ons lot (is) geweest in de Tweede Wereldoorlog.'[5] Hiermee is het noodlottige bombardement onderdeel geworden van de geschiedeniscanon en herinneringscultuur van de stad Hengelo.

De wederopbouw van Hengelo

Na de oorlog moet het centrum weer opgebouwd worden. Hengelo grijpt de situatie aan om het vooroorlogs dorpse karakter van Hengelo een meer stedelijke uitstraling te geven. Men kiest voor het wederopbouwplan van C. Pouderoyen en W.R. van Couwelaar, waarbij ook delen van de stad die niet door de bombardementen zijn geraakt worden gesloopt. Ook die gebieden worden opnieuw ingericht. Zo komt er een nieuw raadhuis.[6] Wanneer de wederopbouw begin jaren zestig vorm heeft gekregen en het nieuwe gemeentehuis in gebruik is genomen besluit de gemeente het plein ervoor in te richten. Het wordt tijd dat er een herdenkingsmonument aan de Tweede Wereldoorlog komt. Dat monument wordt in 1965 onthuld, het is ontworpen door Pieter de Monchy en het symboliseert de vrijheid.[7] Bij dit monument vindt jaarlijks op 4 mei de dodenherdenking in Hengelo plaats.

'Zeker niet te vroeg, bijna te laat'[8]

Nels Fontein en Henk Jonge Poerink besluiten in het najaar van 1994 dat er in Hengelo een apart monument moet komen voor de slachtoffers van de bombardementen. Om hun doel te bereiken wordt besloten een stichting op te richten. De naam van de stichting luidt 'Stichting Hengelo Gedenkt'. Op 6 december 1994 tekent notaris Numan de stichtingsakte. Het doel is als volgt verwoord: 'het oprichten van een monument ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de bombardementen op de stad Hengelo in de periode negentienhonderdveertig / negentienhonderdvijfenveertig'.[9]

Nels wordt voorzitter en secretaris, Henk wordt algemeen bestuurslid en Hubert Muurlink, de accountant van Henk, wordt penningmeester. Al snel wordt er een

De ravage bij de Telgen, links het pand van Drukkerij Smit, waar nu de Etos is gevestigd.

comité van aanbeveling gevormd, waarin onder anderen mevrouw M. Lemstra, de vrouw van de burgemeester en de heer Mr. J.L.M Niers, oud-Commissaris van de Koningin van Overijssel, zitting nemen. Laatstgenoemde heeft in 1944 zelf twee broers verloren bij het bombardement op Hengelo.

Via de kranten en een brievenactie wordt een campagne opgezet om geld te doneren. Daar wordt ruim gehoor aan gegeven. Er wordt een kunstenaar aangezocht; dat wordt Ruurd Hallema uit Borne. Er wordt eerst gesproken om een (bescheiden) plaquette te bevestigen aan de Lambertuskerk of aan een hek bij diezelfde kerk. De kerk voelt zich bezwaard. Ook bij de gemeente ligt de zaak gevoelig, want zij zien liever geen tweede monument naast het al bestaande officiële herdenkingsmonument. Uiteindelijk wordt er een oplossing gevonden door het monument in de tuin aan de noordzijde van de Lambertuskerk te plaatsen. Het kerkbestuur stemt daarmee in, net als de gemeente. Van een bescheiden plaquette wordt het nu een monument. Er zijn inmiddels voldoende financiële middelen ontvangen. Daarnaast hebben bedrijven aangeboden om te helpen bij het realiseren van het monument, zoals het beschikbaar stellen van stenen en metselaars om de muur op te bouwen. De gemeente zorgt voor een aansluiting op de straat. Het monument bestaat uit een muur die aan één zijde afgebrokkeld is, de andere zijde is recht. Op de muur is een bronzen plaat bevestigd van 80 bij 150 centimeter. Hierop staat een vrouw afgebeeld met een roos in haar hand. Op de achtergrond bevinden zich vage schimmen van de doden. De vrouw staat symbool voor alle nabestaanden die ter nagedachtenis een roos neerleggen.

Op 4 mei 1995, iets meer dan een half jaar na het verschijnen van het artikel in *dagblad Tubantia*, wordt het monument onthuld. Na een toespraak van de heer W. Lemstra, de burgemeester van Hengelo in 1995, volgt de heer W.L.M. Niers, oud-inwoner van Hengelo en oud-Commissaris van de Koningin van Overijssel. Hij zegt: "Dit monument zal de slachtoffers van bombardementen in herinnering houden en zal dit doorvertellen aan hen die er toen niet waren." Hij voegt daaraan toe dat het monument 'zeker niet te vroeg, bijna te laat' is.[10] Ook mevrouw M. Lemstra spreekt haar verwondering uit dat het monument niet eerder tot stand is gekomen.[11]

Herdenken slachtoffers bombardementen elders in Nederland

Na de oorlog kregen de slachtoffers van de bombardementen zelden een monument.[12] Dat gebeurde wel in Rotterdam, maar uitzonderlijk genoeg ook in Enschede, de buurgemeente van Hengelo. Op 4 mei 1953 werd daar een monument van Mari Andriessen onthuld, een beeldengroep waarin elk groep slachtoffers in een eigen beeld gesymboliseerd wordt. Van Ginkel geeft aan dat er tot 1965 een prioriteit lag bij gedenktekens ter nagedachtenis aan de plaatselijke gevallenen: militairen en verzetsmensen.[13] Hij wijst erop dat de gedenktekens die destijds wel geplaatst zijn voor slachtoffers van luchtbombardementen en –beschietingen ongemakkelijke herinneringen waren: het waren nota bene veelal bombardementen door onze bevrijders.[14] Er werd ook lange tijd over gezwegen. Na de Tweede Wereldoorlog was er veel te doen, de wederopbouw kreeg alle aandacht. [15] Het herdenken van de slachtoffers van de bombardementen heeft geen prioriteit. Het is daarnaast ook nog eens een ongemakkelijke herinnering, er wordt gezwegen. Maar vanaf de jaren tachtig kwam daar langzaam verandering in. Een belangrijke kentering deed zich voor in het voorjaar van 1994 toen de gemeente Nijmegen het voortouw nam om het bombardement van 22 februari 1944 te herdenken. Dit initiatief kreeg nationale aandacht en bekendheid. Vanaf dat moment kwam in meerdere plaatsen het herdenken op en werd het geïnstitutionaliseerd.[16] De eerste steden waar zich dit voordeed zijn Breskens (1994), Maassluis (1995) en het Brabantse Zeelst (1994).[17] In dat rijtje past ook Hengelo (1995).

Het monument bij de Lambertuskerk ter herinnering aan het bombardement

Ineens is er in Nederland aandacht voor de bombardementen. Zo zijn er in diverse plaatsen in Nederland tentoonstellingen gewijd aan de bombardementen. Herdenkingsboeken verschijnen. En er vinden herdenkingen plaats nu het nog kan, want getroffenen, nabestaanden en ooggetuigen raken op leeftijd. Er worden in die tijd ook gedenktekens onthuld. Dikwijls zijn het nabestaanden en/of ooggetuigen die het initiatief daarvoor nemen.

Het lange zwijgen in Hengelo en het initiatief van Nels Fontein en Henk Jonge Poerink in 1994 dat leidde tot *Niet vergeten* past volledig binnen deze nationale ontwikkeling. Jaarlijks herdenken op 4 mei en 6 oktober om 12:00 uur in de middag de oprichters van *Niet vergeten* de slachtoffers.

Interview:

In mei 2016 met Nels Fontein, Hubert Muurlink en Henk Jonge Poerink van de Stichting Hengelo Gedenkt.

Archivalia:

Archief Stichting Hengelo Gedenkt.

Literatuur:

Arnold, J. en D. Süss en M. Thiessen, 'Tod, Zerstörung, Wiederaufbau. Zu einer europäischen Erinnerungsgeschichte des Luftkrieges' in: Idem ed., *Luftkrieg. Erinnerungen in Deutschland und Europa* (Göttingen 2009) 9-24.

Baaren, H. van, *Bommen vielen op Hengelo* (Hengelo 1988).

Baaren, H. van, 'Toen Hengelo z'n hart verloor' *Hengelo Toen&Nu* (2014) 131-135.

Blom, R. ed., *Atlas van de wederopbouw Nederland 1940-1965* (Rotterdam 2013).

Ginkel, R. van, *Rondom de stilte* (Amsterdam 2011).

Hogervorst, S. en P. van Ulzen, *Rotterdam en het bombardement. 75 jaar herinneren en vergeten* (Amsterdam 2015).

Korthals Altes, A., Luchtgevaar. *Luchtaanvallen op Nederland 1940 1945* (Amsterdam 1984).

Tilanus, J.L.L., *De beeldhouwer Mari Andriessen* (Weesp 1984).

Vree, F. van, '*De dynamiek van de herinnering. Nederland in een internationale context*' in: Vree, F. van en Rob van der Laarse ed., De dynamiek van de herinnering. Nederland en de Tweede Wereldoorlog in een internationale context (Amsterdam 2009).

Walhof, F., 'Het bombardement op Hengelo in oktober 1944' *Hengelo Toen&Nu* (2014) 165-170.

'Een grand hotel van klein formaat'

't Lansink

Tuindorphotel & Restaurant

CT Storkstraat 18 7553 AR Hengelo (Ov)
Tel: 074 - 2910066
info@hotellansink.com - www.hotellansink.com

een bril van ter braak

goed gezien!

TerBraak

Brillen & Contactlenzen

INDUSTRIESTRAAT 52 HENGELO TEL. 291 46 87
WINKELCENTRUM HASSELO TEL. 277 19 99

De bouwmarkt met service

Bergweg 9-13 Hengelo o.
Telefoon: (074) 291 89 07

Ook voor al uw klussen

HuBo Hackfort Noord | www.hubo.nl

De Rabobank biedt de kracht van de coöperatie.

Als coöperatieve bank geloven wij in de kracht van het collectief. Samen bereik je immers meer dan alleen. We delen kennis en stellen een deel van onze gelden beschikbaar via sponsoring en donaties.

rabobank.nl/centraaltwente

Een aandeel in elkaar

Rabobank

Noten:

1. *Auteur studeert algemene cultuurwetenschappen aan de Open Universiteit Heerlen. Vanuit het seminar herinneringscultuur van de luchtoorlog in Nederland is er onderzoek gedaan naar oorlogsmonumenten die herinneren aan de Tweede Wereldoorlog.*
2. *'Hengelo was één grote vuurzee', Dagblad Tubantia, 1 of 8 oktober 1994. In het Dagblad Tubantia verscheen gedurende het jaar 1994 een reeks van artikelen in de zaterdageditie onder de noemer '50 jaar' waarbij personen werden geïnterviewd met een herinnering aan de Tweede Wereldoorlog.*
3. *H. van Baaren, Bommen vielen op Hengelo (Hengelo 1988) 59-83.*
4. *https://www.youtube.com/watch?v=CijEMEt-dUQ, geraadpleegd 16-6-2016. In het filmpje zijn historische beelden verwerkt, waaronder beelden van Hengelo direct na het bombardement. De in het filmpje getoonde bommenwerpers, zoals de Amerikaanse B17- en de Engelse Lancaster-bommenwerper, hebben echter niets met het bombardement op Hengelo van doen.*
5. *Ibidem.*
6. *A. Blom ed., Atlas van de wederopbouw Nederland 1940-1965 (Rotterdam 2013) 81.*
7. *http://www.4en5mei.nl/herdenken-en-vieren/oorlogsmonumenten/monumenten_zoeken/oorlogsmonument/466/hengelo%2C-herdenkingsmonument, geraadpleegd 16-6-2016.*
8. *"Zeker niet te vroeg, bijna te laat", dagblad Tubantia, 5 mei 1995.*
9. *Archief Stichting Hengelo Gedenkt.*
10. *"Zeker niet te vroeg, bijna te laat", dagblad Tubantia, 5 mei 1995.*
11. *Ibidem.*
12. *A. Korthals Altes, Luchtgevaar. Luchtaanvallen op Nederland 1940 1945 (Amsterdam 1984) 324.*
13. *R. van Ginkel, Rondom de stilte (Amsterdam 2011) 644.*
14. *Van Ginkel 2011, 635.*
15. *Van Ginkel 2011, 639.*
16. *Van Ginkel 2011, 652.*
17. *Van Ginkel 2011, 654-656.*

Ow moodersproake

Gedicht van Lex Meuris, alias GRAADS

Aangereikt door Elly Romanyk-Meuris

Wa'j het eerst hebt leer'n zeggen
Blif oe meesttied 't langste bie'j
Dat toch leu dat könt vergetten,
Zeet,... en dat verwoondert miej.
Zoo ow Va en Mooder sprökken
Is dat later nich meer good?
Woarum wi'j dat later nich meer heuren
Of schaam ie ow der veur da'j 't doot?
'n Heel'n hoop leu veend plat nich deftig
Of ze zeit: "oons Twéénte is aarm"
Mear heurt ze 't Twénts dan boet'n Twéénte,
Dan wordt eer 't hette toch wa waarm.
Ook hei der wat dee wilt nich weet'n
Dat ze Twentenaren zunt
Dee vertrééd eer Moodersproake
Instéé dat ze der greuts op bunt.
Leu hoolt toch ow Twéénts in eere
Woar a'j ook later hen ma'jt goan
Zoarg dat oonze Moodersproake
Oons oale Twééntse blif bestoan.

September 1956 Graads.

De straat waarin wij wonen

Geschiedenis en verklaring van straatnamen in de gemeente Hengelo

Jos Schwertasek

Reigerweg

In februari 1990 verscheen de eerste aflevering van *De Straat waarin wij wonen* in het periodiek van de Stichting Oald Hengel. In de afgelopen 26 jaar heb ik de historie van een groot aantal straten besproken. Markante bewoners, winkels en bedrijven. Sommige straten gingen terug tot het dorp in de 18e eeuw; naoorlogse uitbreidingen kwamen niet aan bod.
Het zal u duidelijk zijn dat het grootste deel van de lezers uit de beginperiode overleden is. Zij reageerden op situaties uit het begin van de twintigste eeuw en nog daarvoor. Dit betekent dat we iets anders te werk gaan om het voor iedereen interessant te houden. De historische feiten zullen de overhand krijgen, maar het anekdotische zullen we niet vergeten. Leest u maar.

De Straat waar ik geboren ben

Deze aflevering heet bij wijze van uitzondering *De Straat waar ik geboren ben*. Nu klopt dat niet helemaal want ik ben in het Gerardus Majella Ziekenhuis geboren op 13 maart 1941. Doch tot eind 1945 heb ik er gewoond, de eerste voetstappen gezet en gespeeld met de kinderen in de buurt. Dit is wel een geschikte gelegenheid iets meer over uw auteur te vertellen die al 26 jaar met zijn verhalen bij u de lezers van het periodiek *Hengelo Toen & Nu* over de vloer komt.

Mijn ouders trouwden in 1939 en betrokken het nieuwe huis Reigerweg 33a, eigendom van een broer van mijn grootvader, een oudoom dus. Deze oudoom was niet getrouwd en woonde met twee ongetrouwde zussen op no. 31. Hun huis had een grote kelder waar de familie bij het luchtalarm dekking zocht. Bij het bombardement van oktober 1944 vergat men wel de baby in de kinderwagen. Die bleef vrolijk voor het raam op no. 33 in de kinderwagen liggen kraaien. Totdat zijn moeder opeens tot de ontdekking kwam dat ze hem was vergeten.

No. 9 Het best bewaarde exemplaar van de Heemafwoningen

In maart 1938 lijfde Hitler zijn geboorteland Oostenrijk in bij het Duitse Rijk. *Heim ins Reich* werd het genoemd en de Oostenrijkers hebben het geweten. Hun aanvankelijke enthousiasme was snel bekoeld. Mijn vader was in mei 1938 twee maanden na de *Anschluss* uit Wenen gevlucht en werkte als *mechaniker* bij Hazemeijer in de zogenaamde Duitse afdeling. Mijn moeder was een Hengelose en werd door haar huwelijk Duitse. Alle Oostenrijkers werden door de *Anschluss* Duitser en ik werd ook als Duitser geboren. Na de oorlog weer Oostenrijker en uiteindelijk Nederlander.

Mijn vader heeft er niet lang gewoond. Toen de Duitsers Nederland veroverden, was het te laat om weer te vluchten. Hij moest in het Duitse leger. Zijn vlucht uit Wenen was tevergeefs geweest. Kort voordat ik geboren werd, was hij al weg naar Duitsland en werd opgeleid als hospitaalsoldaat. In juni 1941 was hij een van de vier miljoen soldaten die in de *Operatie Barbarossa*, de grootste militaire operatie uit de geschiedenis, Rusland binnenvielen. Hij was bij de *Armeegruppe Nord* en kwam in Leningrad terecht. Hij zou thuiskomen wanneer Leningrad gevallen was, maar dat duurde uiteindelijk 999 dagen. Na anderhalf jaar kwam hij toch met verlof. Er zou nog heel wat drama volgen, maar dat heeft niets met de Reigerweg te maken.

Oorlogsjaren

Mijn moeder bleef alleen achter met een baby. Als er in de oorlog fietsen werden gevorderd door de bezetter, ging ze aan het tuinhek staan met haar Duitse paspoort en werd ze met rust gelaten. Terwijl de nodige fietsen van de buren in de schuur stonden! Na de bevrijding kregen we inkwartiering van Fred, een Canadese soldaat die de vierjarige kleuter in zijn Jeep meenam naar de kantine aan de Elsbeekweg waar allerlei lekkernijen, zoals chocolade, jam en koekjes voor het grijpen lagen. Het zal duidelijk zijn dat er na de oorlog gebrek aan brandstof was. "No firewood?" vroeg Fred. Hij zou wat regelen. De hele Reigerweg stond op die kop toen Fred met een grote vrachtwagen met hout voor de deur stopte. Opgehaald bij het vliegveld. Maar Fred vertrok weer en wij moesten het huis uit.

Afscheid van de Reigerweg

Ik kan me niet zoveel van de straat herinneren maar wel de dag dat mijn grootmoeder mijn kleine broer en mij ophaalde omdat we gingen verhuizen. De gedwongen verhuizing heeft een enorme indruk op me gemaakt. We liepen naar grootmoeders huis aan de Kortenaerstraat. Mijn broer in een wandelwagentje en ik aan de hand. Ook kan ik me de overburen nog herinneren. De familie Krabbe, waarvan de zoon onderwijzer aan de St. Janschool werd. Toen ik bij hem in de tweede klas van de St. Janschool zat, voelde ik me toch wel bijzonder. Ik 'kende' meneer.

Naast ons op nr. 33 woonde de familie Mien en Theo Cremer. Het is een keer gebeurd dat Mien aan mijn moeder vroeg, of ze even op haar dochtertje wilde passen. Ze moest even een boodschap. Het eind van het verhaal was dat ze in Amsterdam was en dat haar vader moest komen om op het kind te passen. Mien nam het niet zo nauw en ook niet met mijn en dijn.

Lijstenmakerij
KISTEMAKER
Fotogalerie
DRIENERBEEKWEG 30 7557AN HENGELO
074-242 37 57 email: info@fotogaleriekistemaker.nl
ambachtelijke lijstenmakerij, 2000 voorbeeldlijsten
www.lijstenmakerijkistemaker.nl
(aanrijden via Anninksweg - Kievitstraat - Drienerbeekweg)

MODEHUIS Tasche HENGELO/OLDENZAAL
SINDS 1885 IN DE MODE

JuwelierKnoef
dé fashionjuwelier
Nieuwstraat 15 Hengelo | 074-2912315 | www.juwelierknoef.nl

wilmink-oosterveld
bouwbedrijf voor woning- & utiliteitsbouw
telefoon 074 - 266 70 36
www.wilmink-oosterveld.nl

Linderhof
Installatie Techniek
Oelerweg 24 Hengelo
074 -2431 000 info@linderhof-cv.nl
- Nefit HR.-ketels – Onderhoud – Service
- Designradiatoren
- Vloerverwarming
- Duurzame energie – Warmtepompen – Zonlichtsystemen
- Loodgieterswerkzaamheden
- Sanitair
- Zinkwerk

Garantie op onze dienstverlening...
Pas als u tevreden bent, zijn wij het ook.
Sinds 1924
Dekkers Garantiemakelaars
Oldenzaalsestraat 59, 7551 AP Hengelo
Telefoon (074) 291 57 00
E-mail info@dekkersmakelaars.nl
Internet www.dekkersmakelaars.nl
TE KOOP
NVM
DEKKERS
GARANTIEMAKELAARS
(074) 291 57 00

Naamgeving

Nu terug naar de andere huizen en diverse bewoners. De Reigerweg werd omstreeks 1900 aangelegd op land dat hoorde bij de oliemolen die ter hoogte van het bruggetje over de Drienerbeek aan de Paul Krugerstraat was gelegen. De straat heette na het verschijnen van de eerste bebouwing dan ook Eerste Oliemaatweg. In 1921 kregen veel straten in Hengelo een andere naam. Allerlei dwarswegen verdwenen en ze kregen allemaal een naam die paste in de algemene naamgeving van de wijk. Zo werden bijvoorbeeld alle Emmadwarswegen veranderd in namen van Nederlandse dichters zoals Vondel, Tollens en Cats. De eerste Oliemaatweg werd Reigerweg en de Tweede Oliemaatweg Lijsterweg. De Oliemaatdwarsweg werd veranderd in Spechtweg. De Verlengde Oliemaatweg heette vanaf 1921, Meeuwenweg.

Variatie in bebouwing en bewoners

De voormalige bewoner Jos Roolvink is jarenlang bezig geweest alle bewoners in kaart te brengen. Je krijgt hierdoor een beeld van het karakter van de straat en zijn bewoners en de beroepen die werden uitgeoefend. Onderwijzer, kleermaker, smid, schilder, kantoormedewerker en handelsreiziger. Maar ook waar ze vandaan kwamen en wanneer ze de straat weer verlieten. Er woonden niet alleen Nederlanders maar ook mensen met een andere nationaliteit zoals Duitsers, Polen en later ook Turken. Daarnaast een enkele racist die zijn afkeer voor donkergekleurde bewoners liet blijken en een familie NSB'ers. Ze vormden een uitzondering in deze doorsnee Hengelose straat.

Door de naspeuringen van Jos Roolvink is er geen enkele straat in Hengelo waar zoveel bekend is over de voormalige en huidige bewoners. Het is verleidelijk om hier verder op in te gaan. Maar het zou een opsomming worden die voor de meeste lezers niet zo interessant is. We willen er toch een aantal de revue laten passeren.

De eerste bebouwing

De Reigerweg begint eigenlijk aan de Oude Molenweg met één huis voor de Spechtweg. We beginnen aan de linkerkant op de hoek met de Spechtweg (zie foto). In de jaren vijftig woonde hier H. Steggink, een kleine aannemer. Nadat Steggink was vertrokken, kwam er een soort pension voor gastarbeiders. Erg groot was het niet en je vraagt je af waar al die mensen sliepen. Helaas was deze toestand geen unicum. Overal in den lande waren er dat soort pensions waar gastarbeiders werden in gepropt. In de jaren zeventig werd het huis dat inmiddels een bouwval was, gesloopt.

Blok Heemafwoning

Op no. 3 woonde ook een Steggink, een zzp'er zouden we nu zeggen. Hij had een schildersbedrijf en een winkeltje waar je schoonmaakartikelen kon kopen.

Heemaf-woningen

We zijn dan aangeland bij de zogenaamde Heemaf-woningen. In 1908 werd Heemaf opgericht en kort daarna besloot de directie woningen voor het personeel te laten bouwen. Zo verrezen er aan de Reigerweg blokken van twee.

Aan de noordkant van de straat vier blokken, de nummers 5 tot en met 19. Ook aan de overkant werden twee blokken door Heemaf gebouwd. No. 19 was de laatste Heemaf-woning. Daarna kwam er een aantal vrijstaande woningen, onder andere bewoond door de reeds genoemde onderwijzer Bertus Krabbe en de dames Oude Wolbers. Volgens mijn bron waren het deftige dames. Maar dat kan ook hebben gelegen aan het leeftijdsverschil. Als kind ben je al gauw onder de indruk en in die tijd was er nog veel ontzag voor oudere mensen.

We slaan een paar huizen over en komen bij het reeds genoemde no. 31. Na het overlijden van mijn oudtante werd John Verberne eigenaar. Een flamboyante reclameontwerper die later verhuisde naar Delden en daar actief werd in Behoud Delden. De woning werd toen betrokken door een andere man in de reclame Lex Tempelman. Over het blok 33 en 33a hebben we het al gehad, alhoewel er nog veel te vertellen zou zijn over de familie Cremer. Theo Cremer was een bekende zwarthandelaar.

We sluiten deze aflevering af met het huis op nummer 35. Onze oude buurvrouw, de weduwe Pot met een dochter. Ik herinner me haar als een lieve oude dame en met een deftig interieur. Mijn moeder had altijd contact met haar gehouden en ik kreeg als jongeman de opdracht het tuinhek te schilderen. Het was mijn laatste contact met de Reigerweg tot het moment waarop ik dit verhaal optekende.

(wordt vervolgd)

Hoe het verder gaat met museum het kabouterhuisje

Netty Bakker

In augustus 2016 ontving u het themanummer van *Hengelo Toen & Nu* over de Wederopbouwarchitectuur in Hengelo. Daarin las u over de openstelling van een kabouterhuisje aan het Hyacintpad in de Bloemenbuurt. In de maand september werden ruim 500 bezoekers ontvangen.

Het was dus een goed idee om zo'n voormalig bejaardenhuisje uit 1961 in de stijl van die tijd in te richten en open te stellen. Er kwamen gasten die al zo lang eens in zo'n pittoresk huisje van nog geen 30 m2 binnen wilden kijken. Ook kwamen er verraste Hengeloërs die de buurt nog nooit hadden gezien, omdat de huisjes tot oktober 2013 verstopt waren achter Huize ten Anker. Veel oud-bewoners en hun familieleden zochten de plek terug waar ze zo fijn hadden gewoond. Want in 55 jaar hebben de 38 huisjes honderden bewoners gehad.

Totaal zijn er destijds in de Bloemenbuurt 108 bejaardenwoningen gebouwd. In 1954 kwam Willem Drees naar Hengelo voor de opening van het eerste type; etagewoningen met open portiek zoals onder meer in de Asterstraat. Na de kabouterhuisjes aan het Krokuspad, Anjelierenpad, Hyacintpad, Narcisstraat en Gladiolenstraat, die in 1961 werden gebouwd door de Gereformeerde Woningbouwcorporatie, volgde in 1963 het derde type: etagewoningen met gesloten portieken zoals in de Primulastraat.

Minimuseumwoning OPEN in 2017

Na het succes van september gaf eigenaar Welbions de wens te kennen het kabouterhuisje voor een jaar als minimuseum in stand te willen houden. De Stichting Erfgoed Hengelo voldoet graag aan deze vraag.
Daarnaast wordt in samenwerking met Welbions en Hogeschool Saxion een nader onderzoek gedaan naar de toekomst van de huisjes.

U kunt tot en met september 2017 het sfeervolle huisje bezoeken.
Museum "Sfeer van Weleer" uit Rekken zorgde voor een complete inrichting met meubels, kleding, krulspelden, keukenemaille en nostalgische muziek uit de jaren vijftig en zestig, www.sfeervanweleer.nl.

Menige bezoeker verzucht; "Net of ik weer bij mijn oma ben". Huisraad en siervoorwerpen worden herkend en bewonderd. Ook het corset op de stoel roept veel herinneringen op.

Verhalen

Via een oproep in *Hengelo Toen&Nu*, de fotobijeenkomsten Speurneuzen n de seniorengroepen van Het Woolde kwamen we in contact met voormalige bewoners die graag hun verhaal over de kabouterhuisjes vertellen.

Kruidenier Siekman bezorgde vanuit de Venderinksstraat en het Wilderinksplein jarenlang boodschappen in de huisjes. De heer Kissing organiseerde uitstapjes. Een bruidspaar bracht op de zolder van oma's huisje hun huwelijksnacht door. Verhalen over sociale controle, gezelligheid en barre winters liggen nu in het huisje ter inzage.

De eerste bewoners waren 65+ en gereformeerd. Er was een sterke band met de Westerkerk die, tot de betreurde sloop in 1986, aan het Mitchamplein stond. Daar werd tegen de winter afgeroepen, dat de schooljongens zaterdags naar de kleine huisjes moesten gaan om kolen te scheppen en boodschappen te doen voor de bejaarden. Huize ten Anker was ook van gereformeerde signatuur en bood op den duur steeds meer ondersteuning aan de kleine huisjes. De term aanleunwoningen was nog niet uitgevonden, maar in de praktijk functioneerde het al.

Kabouterhuisjes

Na een jaar of tien werden ook andere protestanten toegelaten. En toen de bejaarden 'senioren' werden genoemd, kwam er een tijd dat de huisjes voor hen niet

meer geschikt werden geacht. Je kunt er met een rollator ook nauwelijks uit de voeten. In 1987 besloot de toenmalige eigenaar tot sloop van de huisjes. Velen betreurden dit voornemen. Waarschijnlijk is toen de bijnaam 'kabouterhuisjes' ontstaan.
Tot afbraak is het niet gekomen. Er volgde een stoet tijdelijke bewoners waaronder cliënten van Aveleijn. Ook nu worden de meeste van de 38 huisjes met plezier bewoond door onder meer studenten en zzp'ers. Geen wonder dat het gastenboek in het museumhuisje bol staat van de enthousiaste reacties, met menig pleidooi om de huisjes te behouden. "Mijn oma heeft er destijds fijn gewoond, een paar jaar geleden mijn dochter en nu laat ik mijn kleinkinderen zien hoe leuk het hier is."

Toekomst

Wat er met de huisjes gaat gebeuren, is nog spannend. Eind november 2016 nam de gemeenteraad een motie aan voor behoud van kleine betaalbare woningen zoals de kabouterhuisjes. Vincent Mulder van de SP deed daar een prachtige uitspraak: "De kabouterhuisjes in de Bloemenbuurt zijn als een Gallisch dorp dat al dertig jaar stand houdt tegen de dreiging van sloop."

Welkom in het kleinste museum van Hengelo

Iedere eerste vrijdag van de maand is er inloopmiddag van 14.00 tot 16.30 uur.
Het adres is Hyacintenpad 2. Vrijwilligers ontvangen u met thee en koffie.
Bezoek op andere dagen is mogelijk op afspraak voor groepen tot 8 personen.
Bel 074-291 5654 of 06-4279 6300, Netty Bakker.

Om verwarring te voorkomen vermelden we dat aan het Anjelierenpad 9-11 "Het Kabouterhuis" staat. Vanuit dit met veel kabouters versierde dubbele huisje worden activiteiten voor kinderen en ouderen georganiseerd door het wijkcomité Het Woolde. Het museumhuisje ligt daarachter op de hoek van de Narcisstraat en het Hyacintenpad.

Trijp, grandeur door ingeschoren zonnebloem

BEDRIJVIGHEID IN HENGELO IN DE TWINTIGSTE EEUW
DEEL 1

Wil Zwienenberg

"Ik was dagelijks bezig met het kleuren van, misschien wel, de meest kostbare bekledingsstof die ooit in Hengelo is gemaakt. Dat uitdagende werk deed een beroep op al mijn kwaliteiten."
Ada Overbeek heeft vanaf 1952 zevenentwintig jaar met veel voldoening gewerkt als laborante van de N.V. Hengelose Trijpweverij.

Thuis bij de 81-jarige mevrouw Overbeek herinneren meubelstoffen en een door haar zelf ontworpen collage van trijpstof in de vorm van een piramide aan haar werk bij de Hengelose Trijpweverij. Maar vooral een zorgvuldig bijgehouden plakboek onthult haar nauwgezetheid en liefde voor haar werk, haar verdriet over haar plotselinge ontslag en het vertrek van het bedrijf uit Hengelo.

Laborante gezocht

"Natuurkunde en fysica waren mijn lievelingsvakken en ik wilde graag apothekersassistente worden. Maar verder studeren was er niet bij en ik begon mijn loopbaan op de administratie bij Dikkers. Ik begon aan het achterste bureau, een lange rij voor mij, alsof ik weer examen moest doen. Ik wist, dat was het niet!

In 1952 hoorde ik van mijn vader dat de trijpweverij een laborante zocht. Ik zie 'de trijp' nog voor me. Het was een laag, langgerekt gebouw, dat zichtbaar werd als je vanuit de Wolter ten Catestraat door de tunnel fietste. Het leek op vele aan elkaar geregen woninkjes, met in het midden een verhoging met daarop de naam N.V. Hengelosche Trijpweverij."

1955 Ada Overbeek in het vernieuwde laboratorium van de N.V. Hengelose Trijpweverij

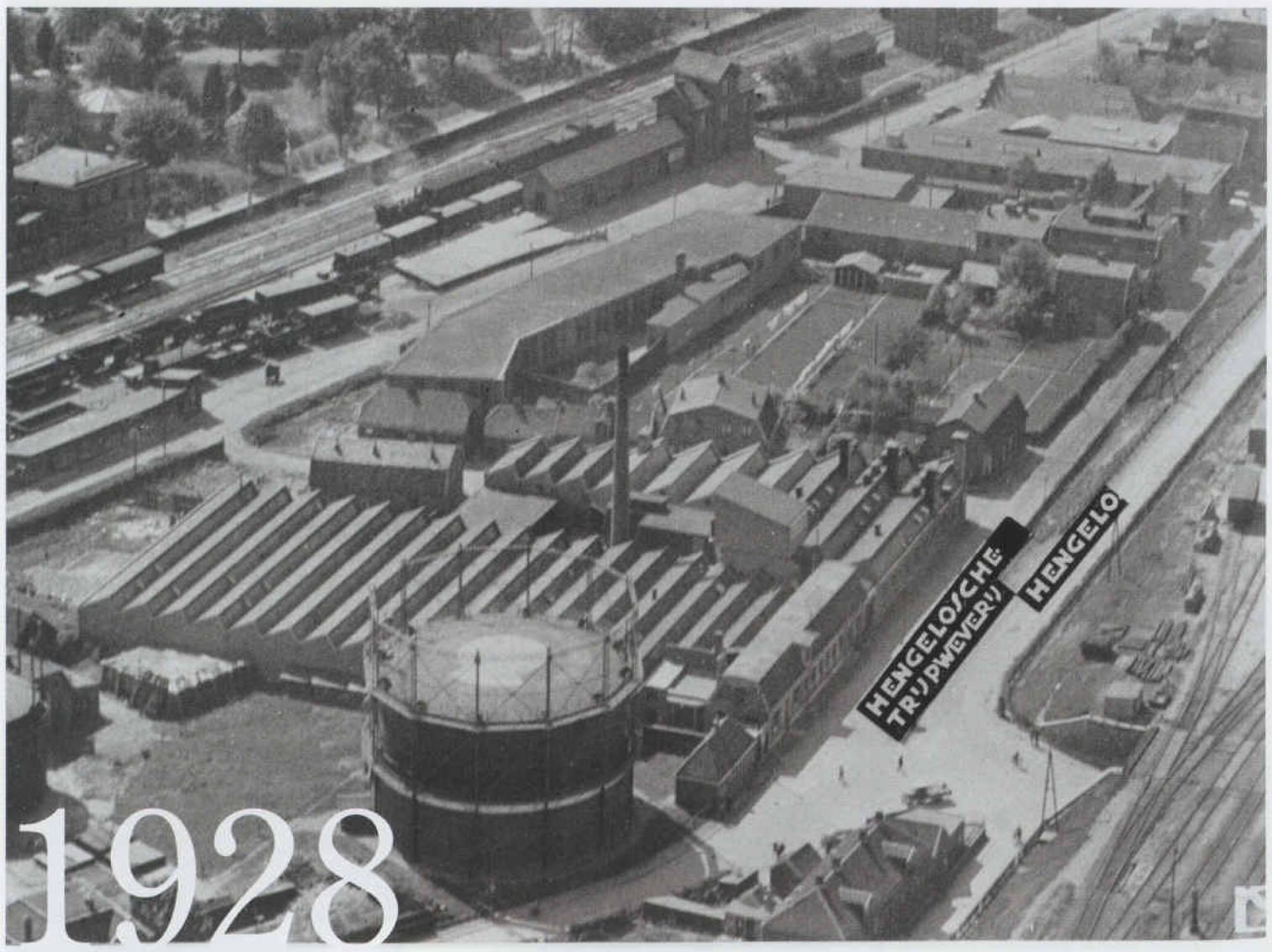

Hengelosche Trijpweverij omstreeks 1928, gelegen aan de Twekkelerweg, met op de voorgrond de Gasfabriek en linksboven het GOLS- spoor. Rechts-onder de ingang van wat nu de Velourstunnel is. Op 6 oktober 1944 werden de kantoren en weverij door bombardementen grotendeels verwoest. Door maandenlang puinruimen door praktisch het gehele personeel, kon in 1946 het eerste spoelweefgetouw weer in gebruik worden genomen.[1]

Een dampvrije kennismaking

"Ik bracht met mijn vader een bezoek aan de weverij. Op een avond, niet gehinderd door lawaai en dampen. Behalve kantoren en een expeditie, was er een ververij, een spoelafdeling en een staalkamer. Het grootste deel van het bedrijf bestond uit een weefzaal. De chique toonkamer met grote lappen trijp in prachtige warme kleuren maakte veel indruk op mij. Het laboratorium was klein, donker en oud en ik zou daar grotendeels alleen komen te werken. De tafels in het laboratorium stonden vol met flesjes met vloeistof in ontelbare kleuren en die maakten mij nieuwgierig. Na de rondleiding heb ik de stap gewaagd. Wie had kunnen dromen dat ik drie jaar later daar in een splinternieuw laboratorium zou werken."

De productie van kostbare stof in Hengelo

De Hengelosche Trijpweverij werd in 1901 opgericht door de toneelspeler Eduard Verkade (1878-1961). Hij begon samen met de Duitse Carl Heller (1894-1931) in Hengelo trijp te maken. In 1903 verkocht Verkade de fabriek en de weverij ging verder onder de naam N.V. Hengelosche Trijp Weverij (HTW).[2] Carl Heller en zijn jongere broer Ernst speelden daarna een belangrijke rol in de technische ontwikkeling van de HTW. In 1913 vond al een eerste verbouwing plaats van de ververij.

Trijp vliegt de wereld over

Trijp uit Hengelo behoorde tot de allerbeste ter wereld. Het onderscheidde zich van andere weefbedrijven door altijd de nadruk te leggen op kwaliteit. In Hengelo kon je vanaf 1.50 meter allerlei soorten trijp bestellen en men leverde maat-

De eerste dessin-catalogus van de Hengelosche Trijpweverij, uitgegeven in 1907 in het Nederlands en Engels. De foto's zijn in kleur afgedrukt. Uit het voorwoord van de Nederlandse uitgave: "Ten einde te voorkomen, dat de oude dessins (1600- 1800) als nieuwe patronen in ieders handen geraken, zullen voor het bedrukken en het inweven alleen onze beste kwaliteit trijp en de beste materialen gebruikt worden, welk besluit, naar wij vertrouwen Uw volle instemming hebben zal." Rechts het dessin Zonnebloem (stijl Louis XIII-XIV) uit de 17e eeuw. De catalogus is in bezit van H. Joostens, meubelstoffeerder in Enschede. Foto Bertus Slotman

werk qua kleur. Dat was uniek. De andere trijpweverijen, zoals in Eindhoven en Helmond, leverden alleen grote hoeveelheden trijp.[3] Opdrachten kwamen uit heel de wereld en mevrouw Overbeek heeft enkele enveloppen van opdrachtgevers bewaard. "Onze trijp kwam terecht in koningshuizen over de hele wereld. Maar trijp werd ook besteld door scheepvaartmaatschappijen, vliegmaatschappijen en door fabrikanten voor hun directiekamers. En regelmatig kwam een envelop voorbij van de Rijksgebouwendienst, met opdrachten voor het Paleis op de Dam, het Vredespaleis, de Staten-Generaal en voor het Catshuis."

Mohair, trijp en velours

Trijp is een kostbare stof voor gordijnen, wandbespanning, en meubelbekleding. Het mag de naam trijp dragen omdat het gemaakt is van een dierlijke vezel.[4] In Frankrijk werd natuurzijde gebruikt, die uit Italië kwam.[5] In Nederland vond men een waardige vervanger voor zijde, te weten mohair, afkomstig van de langharige angora–geit. De vezel van dit geitenhaar is glad, hard en helder wit. Het heeft een mooie zijdeachtige glans, de glans die bij schapenwol ontbreekt. Bij de HTW werd voornamelijk gewerkt met mohair en in de begintijd ook met kameelhaar. Verder werd er gewerkt met schapenwol en alpaca.[2] Alpaca werd gebruikt op wens van een Zwitserse firma, die heel zacht en kostbaar materiaal wenste. Alpaca is echter breekbaarder dan de andere vezels.[6]

Trijpdessins konden ingeperst en ingeweven worden.[7] Een trijpwever beschikt over een uitgelezen vakmanschap. Het weven van mohair-trijp vereist een ingewikkeld systeem van kettingdraden voor een grondweefsel van katoen. Daarop komen ontelbare opstaande mohair draden, de pool. De dikte van de pool is afhankelijk van de opdrachtgever. Dan kan er nog gekozen worden voor een staande of gelegde pool (gesatineerd).

Zo'n pool-dek van mohair is zeer sterk, onbrandbaar en makkelijk te reinigen. De internationale term voor de Hengelosche trijp is 'Velours d' Utrecht', omdat het maken van trijp van mohair in 1730 in Utrecht begon. Velours betekent 'opstaande pluis' en kan ook uit kunstvezels bestaan.[4]

Het logo van de Hengelosche Trijpweverij. In 1908 werd de Hengelosche Trijpweverij bekroond met gouden medaille op de tentoonstelling toegepaste moderne kunst te Arnhem, zoals vermeld op hun postpapier uit die tijd.

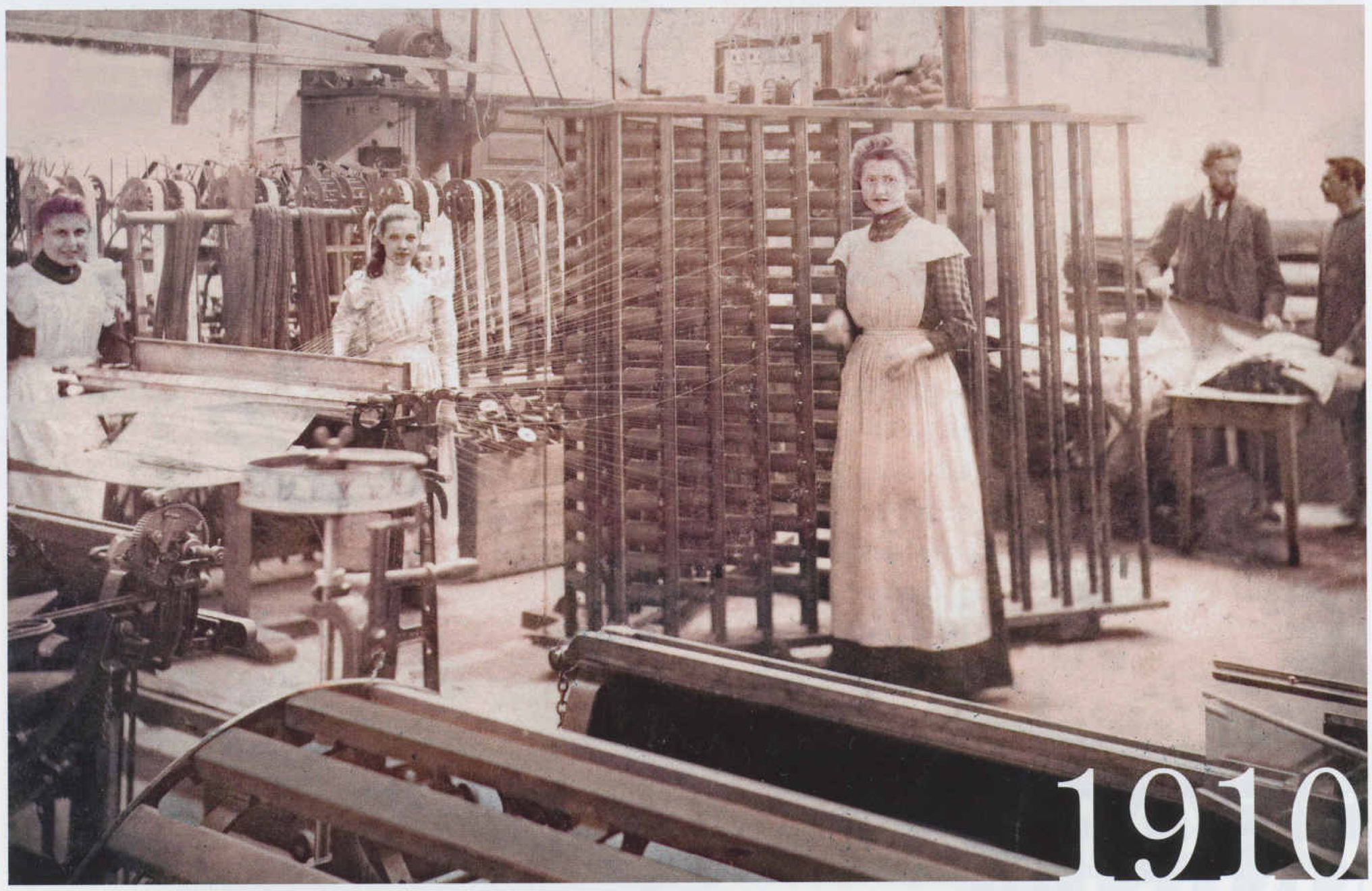

Hengelosche Trijpweverij omstreeks 1910. De namen van de vrouwen zijn niet bekend. Op de achtergrond de broers Carl (links) en Ernst Heller. Fotorestauratie Frits Kamst.

2017 Drents Museum, wandbespanning met zonnebloem van trijp. Foto Bertus Slotman

Antieke Franse walsen

Belangrijk voor het fabriceren van de geperste soorten trijp zijn de bronzen walsen. De HTW kocht in het begin van de twintigste eeuw tweeëntwintig kostbare Franse bronzen walsen van de laatste trijpweverij in Amsterdam.

Zij stammen uit de 16de, 17de en 18de eeuw en zijn door Hugonoten meegenomen naar Nederland. Deze 64 centimeter brede walsen, voor 60 centimeter stofbreedte, zijn met de hand diep gegraveerd. Zij hebben klassieke motieven van bloemen, planten en geometrische figuren vanuit de stijlperiodes renaissance tot biedermeier. De dessins hebben prachtige namen als Mignon, Zonnebloem, Minerva, Chanterelle en Violen.[8]

De 128 centimeter brede (ijzeren) walsen bij de HTW zijn van latere datum en zijn mooie reproducties van de antieke exemplaren of hebben dessins van Nederlandse kunstenaars.[4]

Topkwaliteit en grandeur

In het begin van de productie in Hengelo werd vooral de meest arbeidsintensieve techniek toegepast voor de trijp[5], te weten het walsen en inscheren van dessins. Ook de HTW had zijn bedrijfsgeheimen. Zoals over de temperatuur van de walsen bij dit procedé.
De wals werd namelijk tot 200 graden verhit[5], in de begintijd van de HTW met kooltjes in de wals, later door een gasvlam.

Bronzen wals van de Hengelosche Trijpweverij te zien in het museum Oyfo in Hengelo. Foto Bertus Slotman.

Auto Bleeker
Oldenzaal uw GM-Opel specialist

studio beerens
de beeldmakers

Fotografie
Multimedia
Internetproducties

www.studiobeerens.nl

SLEUTELSPECIALIST HAVEKES

SLEUTELS & INBRAAKPREVENTIE

UW HANG & SLUITWERK VAKKUNDIG GEMONTEERD
ook hulp bij binnentreding.

Vriendelijk aanbevolen
Roy Wolterink

SLEUTELS - CILINDERS - HANG EN SLUITWERK
SLEUTEL - SYSTEMEN - MEERPUNT SLUITINGEN
KLUIZEN - CILINDERSLEUTELS - KLAVIERSLEUTELS
AUTOSLEUTELS - KLUISSLEUTELS - FIETSSLEUTELS

Deldenerstraat 37 - 7551 AB Hengelo - tel: 074-2501620
Mob: 06-11445853 - Web: www.whavekes.nl - E-mail: info@whavekes.nl

VICTORINOX · LIPS · EVVA access to security · Pfaffenhain · ABUS · NEMEF

THIJERT bloemsierkunst
Deurningerstraat 106 - Hengelo.
Telefoon: 074 - 291 65 31 Fax: 074 - 243 12 90

- *Boeketten* • *Kado-artikelen*
- *Interieurbeplantingen* • *Hydrocultuur*

info@thijert.nl *www.thijert.nl*

75 JAAR
HERENSALON
KAPSALON BEERLAGE
SINCE 1941
BEL VOOR EEN AFSPRAAK: 074- 291 46 21
Oldenzaalsestraat 235 - Hengelo (ov) - info@kapsalonbeerlage.nl - www.kapsalonbeerlage.nl

dier specialist

Kom langs bij uw Dierspecialist Henk & Peter

Hans Vonkstraat 17
7558 BN Hengelo

Maandag	11.00 - 18:00 uur
Di, wo & vr	08:30 - 18:00 uur
Donderdag	08:30 - 20:00 uur
Zaterdag	08:30 - 18:00 uur

Uitslagsweg 95-15
7556 LN Hengelo

Maandag	11.00 - 18:00 uur
Di, wo & do	08:30 - 18:00 uur
Vrijdag	08:30 - 20:00 uur
Zaterdag	08:30 - 17:30 uur

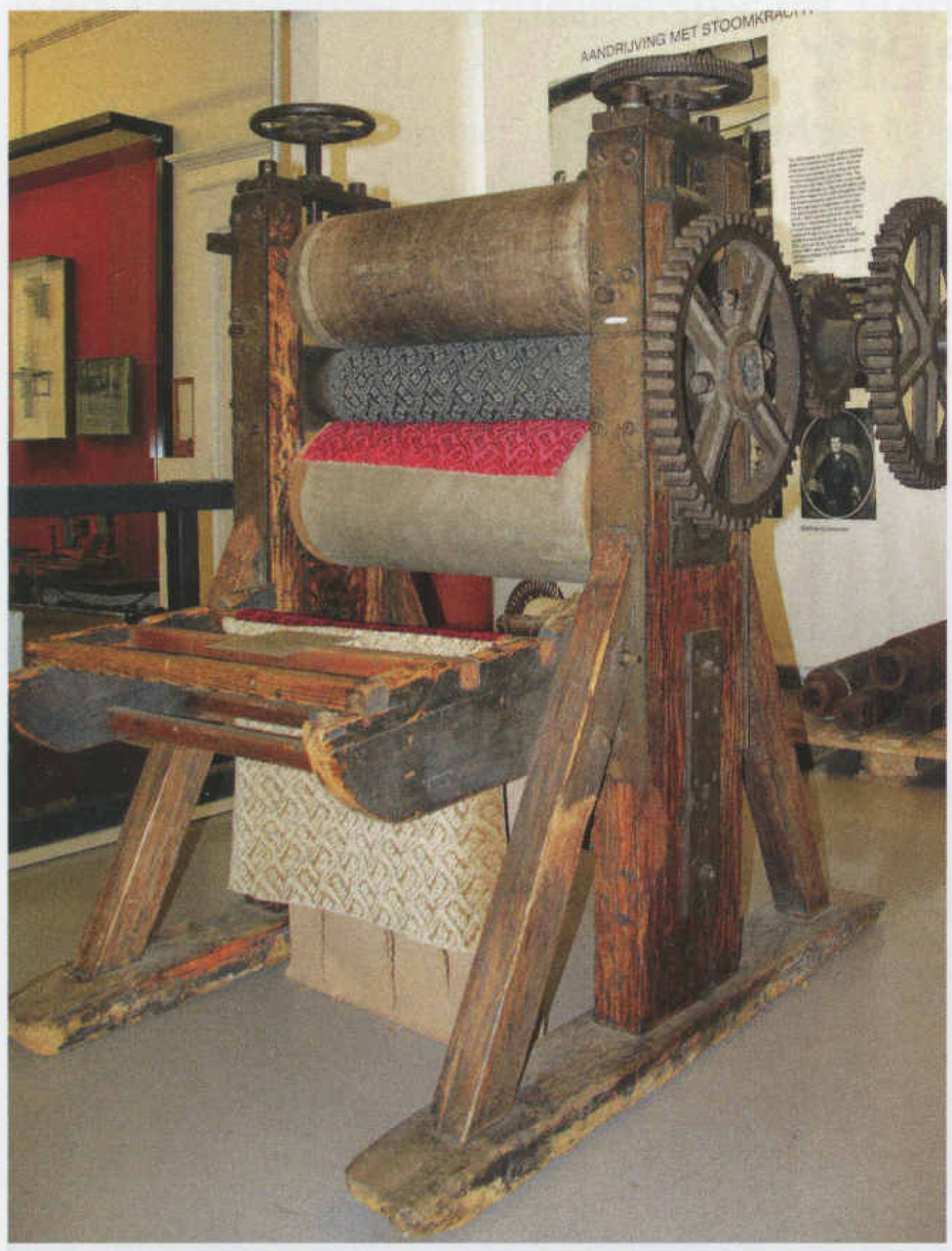

Een bronzen wals met het dessin A La Pensée (stijl Régence-Louis XV) uit begin 18e eeuw, geplaatst tussen twee eikenhouten walsen. Ook te zien in het museum Oyfo te Hengelo. Foto Bertus Slotman

Het dessin werd met een hete wals in de opstaande pool geperst. Daarna werden de opstaande poolhaartjes gedeeltelijk afgeschoren. Vervolgens werden de platgedrukte polen weer omhoog gezet. Het verschil in poolhoogte verklaart de naam van ingeschoren trijp.

Veel later werd er bijna alleen nog gesatineerd bij de HTW.[5] Daarbij wordt na het walsen het niet omlaag geperste deel van het pool-dek niet afgeschoren, maar wordt het in de tegenovergestelde richting schuin gelegd. Door het verschil van lichtinval ontstaat een dessin van licht en donker. De stof wordt in deze toestand gefixeerd, zodat het bij gebruik tegen vocht bestand is.[4]

Trijp krijgt kleur

Mevrouw Overbeek: "Wanneer de geweven en geperste trijp klaar was, ging ik in het laboratorium aan het werk met een staal van de nog witte stof om te zoeken naar de juiste kleur of de kleur die zo dicht mogelijk bij de wens van de klant aansloot. Ondanks dat het soms een langdurige klus was, vond ik het leukste werk om met de proefverving bezig te zijn."

Wordt vervolgd

N.B. Graag wijs ik u op de tentoonstelling 'Ornamentale Patronen, Trijpweefsels van de Amsterdamse School' in het Textiel Museum te Tilburg van 25 maart 2017 t/m 4 maart 2018. Naast dat u trijpkleden kunt bewonderen, komt ook de geschiedenis van trijpweverijen aan bod, waaronder de Hengelose Trijpweverij.

Adres museum: Goirkestraat 96, Tilburg.

Bronnen

1. *Heller, Ernst, Van mensen en dingen die voorbijgingen: Trijpweven in Hengelo (1982)*
2. *Cartier van Dissel, Eline F., Eduard Verkade en zijn strijd voor een nieuw toneel (1978)*
3. *Heesters J. H. P., Vier eeuwen behang (1988)*
4. *'t Inschrien, tweeëndertigste jaargang, nummer 2, april 2000*
5. *Groothuis, J. H., directeur van 1979 tot 2000 van de Hengelose Trijpweverij in Haaksbergen*
6. *Textiel museum Tilburg – Textiellaboratorium*
7. *Heim, Hengelo's Educatief Industrie-Museum, nummer 1 juni 1993*
8. *Trijp- dessins' catalogus van de Hengelosche Trijp Weverij (1907)*
9. *De heer H. Joostens, meubelstoffeerder, Deurningerstraat 117, Enschede, voormalig klant bij de HTW*

De stof van de HTW had een bijzonder kenmerk, waaraan men de trijp uit Hengelo kon herkennen. Aan weerskanten was er in de zelfkant een rood, wit, blauwe katoenen draad mee geweven.[9] Deze stalen Hengelose trijp zijn in bezit van meubelstoffeerder Herman Joostens in Enschede.[9] Boven dessin Duquesne (stijl Louis XVI) uit de tweede helft 18e eeuw. Foto Bertus Slotman

Wie, wat, waar, wanneer?

Wil Zwienenberg

Toneelvereniging Natoc uit Hengelo, een onderafdeling van Natura

Toneelvereniging Natoc uit Hengelo, mogelijk rond 1940, staand van links naar rechts: ?, ?, ?, ?, ?, Lourens ten Broeke. Zittend van links naar rechts: ?, Jo ter Stege (later gehuwd met Lourens ten Broeke), ?, ?, ?. Wie kent de andere toneelspelers?

Soms komen wij een naam tegen in het museum die ons niet bekend in de oren klinkt. Zo ook met de vereniging met de naam Natura. Deze foto kregen wij van mevrouw Mombargten Broeke, geboren in Hengelo. Haar ouders staan op de foto en waren actief bij Natura en de toneelvereniging Natoc. Zij denkt dat Natura voort komt uit een socialistische beweging.

Dus heb ik eens de plaatselijke kranten uit de jaren dertig, veertig en vijftig van de vorige eeuw geraadpleegd. Daarin lezen wij dat Natoc staat voor Nederlandsch Amateur Toneel Club. Het is een onderafdeling van Natura. Dat is het Landelijk Toeristenverbond, die het doel had het binnenlands toerisme te bevorderen. In 1917 werd er in Hengelo een afdeling opgericht van Natura en in 1954 had die in Hengelo 3000 leden. Feesten en bijeenkomsten werden gehouden in café Klaassen, café Haverkate, in de Waarbeek en in het Vereenigingsgebouw. Natoc trad op met toneelstukken met namen als *De nacht van Bess, Komedie' Dolle Dries* en in 1941 *Het paard van Troje*.

Vervolgens heb ik mevrouw Boswinkel (SDAP-NIVON) geraadpleegd. Zij denkt dat wij het moeten zoeken in het katholieke verenigingsleven. Wie kan ons meer vertellen van Natura en Natoc? Weet u wie de toneelspelers op de foto zijn?

Een Vierdaagse wandelaarster uit Hengelo?

Deze foto staat in ons archief onder 'groepsfoto's'. Mogelijk is de foto gemaakt op het station van Delden. Verder is er niets over bekend.
Een bezoeker in 2016 bij Speurneuzen in het Palet in de Hengelose Es herkent in het midden Riek Booij uit de Ziekenhuisstraat uit Hengelo. Zij wordt hier volgens hem feestelijk ingehaald en toegesproken, nadat zij de wandelvierdaagse in Nijmegen heeft uitgelopen. "Zij was lid van de Hengelosche wandelvereniging 'Op Stap'. Zij zou váker de Vierdaagse hebben uitgelopen." Nieuwsgierig geworden heb ik de hulp ingeroepen van de Hengelose Wandel Unie. Zij kunnen ons helaas niet verder helpen.

Wie kan meer vertellen? Staat hier in het midden Riek Booij? Weet u wie de andere sportieve vrouwen en mannen zijn?

Twee paarden die werkten voor Stork en in april 1953 werden ingezet bij de ramp in Zeeland

Deze foto stond in 2013 in deze rubriek. Er kwamen toen geen reacties. In 2016 herkende een oud-Stork werknemer direct het paard. "Dat is Frits." Mevrouw Kuipers-Nijman komt naar Speurneuzen en herkent ook direct Frits. Haar vader, Jan Nijman sr., geboren in 1902, werkte bij Stork op de gereedschapsafdeling, later op het bedrijfskantoor. Tussen de middag at hij thuis en nam hij schillen en oud brood mee voor de twee paarden van Stork. Inderdaad deden ze dienst bij Stork tot in 1953. Zij kan vertellen dat de paarden toen zijn ingezet bij de watersnoodramp in Zeeland.
U begrijpt, nu willen wij ook graag weten wat de naam van het andere paard is. En hebben de paarden hun inzet in Zeeland overleefd? Natuurlijk blijven wij nieuwsgierig naar de naam van de stoere voerman op de foto.

Mail (redactie@museumhengelo.nl), bel ons (074-259 42 16) of kom ons bezoeken aan de Beekstraat 51, zodat wij uw reactie in het volgende nummer kunnen melden.

Het tweede Holtmaaterf (vervolg)

Gerrit Welberg

Noodgericht 2[33]
Het zal om dezelfde reden zijn geweest dat een tweede noodgericht plaatsvond op 21 juli 1781. Het waren weer dezelfde twee voogden als bij het vorig noodgericht. Bij voogd Hermen Holtmaat was nu toegevoegd 'smit' en hem herkennen we uit de beschrijving van de vorige Holtmaatplaats. Deze beide voogden zullen als buren hun plicht vervuld hebben. Nu werden de gewassen op het land verkocht. De julimaand is immers de maand waarin de granen gerijpt zijn en dus geoogst moeten worden.
Verschillende kopers kochten samen 7 vieme, 66 garsten en 3 garven rogge. Het bracht samen fl. 67-10-.. op.
Eén viem kan 25 of 30 garst zijn, 1 garst kan 4 of 6 tegen elkaar geplaatste garven zijn die als groep te drogen staan op de akker. Eén garve is dus een samengebonden bundel gemaaide rogge. (Soms schoof genoemd, eigenlijk is een schoof een bundel gedorste rogge, dus men spreekt van een schoof stro).
Voor beide verkopen moesten de kopers volgens de koopvoorwaarden het te betalen bedrag binnen een maand aan het gericht in Oldenzaal betalen. Elke gulden werd gerekend voor 21 stuiver en 4 penningen. De totale opbrengst kon afgehaald worden door de benoemde voogden. Dat geschiedde op 21 december van het jaar 1781. Het totale bedrag van beide verkopen bedroeg 160 gulden en 5 stuiver, daarvan werd 20 gulden en 15 stuiver in mindering gebracht voor de proces- c.q. verkoopkosten.

Met de 'wanne' werd het koren gescheiden van het kaf

De erfvolgster van Gerrit Holtmaat en Euphemia Wolters/Wolterink

Uit dit huwelijk werden zes kinderen geboren waaronder Hendrina, gedoopt in Deurningen op 19 juni 1770. Zij huwt op 9 oktober 1791 met Hermen ten Cate (Kotte) uit Woolde en blijkt de bouwerij over te nemen.
Bij de doop van hun dochter Gesina op 2 september 1792 wordt de vader Hermmani Schild genoemd.
Op 9 mei 1792 lenen zij van de koopman Hermannes Holt te Oldenzaal 485 gulden waarbij zij als onderpand stellen hun toebehorende en bewoonde een vierde gedeelte van het erve en goed de Holtmaat met zijn gebouwen en landerijen.[34] De volkstelling van 1795 geeft 'Herm ter Hoeltmaat' aan als zijnde katoenspinner en het gezin bestaat uit drie personen.[35]
In het jaar 1800 is er een veetelling (contributie op hoornvee) en dan is genoteerd 'Timmer', hij bezit alleen een beest boven de twee jaar. [36]
Op 31 december 1805 werd nog eens een lening aangegaan met de weduwe van Theodorus Kistemaker ten bedrage van fl. 200,–. Het onderpand is weer een vierde deel van het in hun bezit zijnde en door hen bewoonde erf Holtmaat. [37]
Het hiervoor aangehaalde register van deuren en ramen uit 1812 noemt op huisnummer 18 Timmer Hermen en de woning bevat gezamenlijk 3 ramen en deuren op de begane grond. [38]

Een tweede huwelijk
Op 27 december 1813 is volgens de burgerlijke stand akte van de gemeente Weerselo overleden Harmen ter Holtmaat 60 jaar oud. N.b staat er bij geschreven dat hij zoon was van Egbert en Geese ten Cate. De familienaam ten Cate is in overeenstemming met zijn naam die werd gebruikt bij zijn huwelijk met Hendrine Holtmaat in 1791. Maar omdat hij was ingetrouwd op het erf Holtmaat wordt hij gewoon als Holtmaat in de overlijdensakte genoemd. In het begin van de invoering van de burgerlijke stand in 1811 nam men dit soort zaken niet zo nauw. Ook het huis nr. 18 werd nog in de akte vermeld en dat is weer in overeenstemming met het register van ramen en deuren uit 1812.

Voor Hendrine was dit overlijden reden voor een tweede keer te huwen, nu met Jannes Huiskes op 6 november

De zaaiviool voor het breed uitzaaien van granen

1817. Jannes was zoon van Lambert Huiskes en Hendrina Kiewik of Hutte. Ook de overlijdensakte van Hendrine geeft weer te denken. Zij is op 14 februari 1834 overleden. In haar overlijdensakte staat dat zij dochter was van Hendrik Holtmaat (dat moet dus Gerrit zijn) en van Fenne Timmers. Fenne klopt, maar haar familienaam was Wolbers of Wolterink. Bovendien zou zij gehuwd zijn geweest met Jannes Kiewik en dat was weer de familienaam van de moeder van Jannes zoals we zagen. De betrouwbaarheid van de burgerlijkestandsakten laten vooral in de eerste decennia van de 19e eeuw nog wel eens te wensen over. Dat blijkt hierna nog weer als we terecht komen bij het overlijden van een volgende eigenaresse van het erf.

Kadastraal

In 1832 is het kadaster operationeel geworden en dan zien we voor het onderhavig erf Holtmaat als eigenaar genoemd Jannes ter Holtmaat. Het erf heeft dan een omvang van 1 ha 56 a en 93 ca. Dus een betrekkelijk klein erf waar nauwelijks of geen bestaan mogelijk was voor een gezin. [39]

Testament en overdracht

Uit het huwelijk van Hendrina Holtmaat en Hermen ten Cate is op 14 december 1801 een zoon Gerardus Joannes gedoopt in Deurningen. Op 2 mei 1849 laat hij voor notaris Engbert Wilmink in Borne zijn 'uiterste wil' beschrijven. Daarbij benoemde hij tot enige erfgename Engele ter Holtmaat. Gerardus Joannes verklaarde de akte niet te kunnen tekenen 'als daarin onervaren'.

Tegelijkertijd werd een tweede akte opgemaakt waarin hij verklaart te verkopen en in eigendom af te staan en over te dragen aan dezelfde Engele ter Holtmaat 'een boerenplaatsje de Holtmaat gelegen te Klein Driene'. Hij verklaarde dit plaatsje 'aangeerfd te hebben van zijn wijlen ouders Hermen ten Cate, later genoemd ter Holtmaat en echtgenoot Hendrine ter Holtmaat'. Echter het plaatsje stond kadastraal 'abusievelijk op naam van zijn stiefvader Jannes ter Holtmaat, eigenlijk genaamd Kievik' (eigenlijk Huiskes). Hij verklaarde verder dat zijn moeder na het overlijden van zijn vader onder het Franse wetboek zonder huwelijkscontract was hertrouwd met die Jannes Kievik die inmiddels ook was overleden, evenals zijn moeder. Omdat Jannes Kievik ten tijde van de opmeting van het kadaster op het plaatsje Holtmaat had gewoond, was hij onterecht als eigenaar geregistreerd, aldus Joannes Gerardus Holtmaat. Hij verzocht dan ook deze overdracht aan Engele Holtmaat in de daartoe bestemde registers te laten registreren. De koopprijs was 700 gulden en Jannes verklaarde dat die 'koopsom tussen comparanten was vereffend en voldaan'. Het areaal grond was vergeleken met de opgave van 1832 uitgebreid met 2 ha 39 a en 10 ca dat afkomstig was uit de inmiddels plaatsgehad hebbende verdeling van de woeste gemeenschappelijk markegronden.

Omdat hij alleen handelde waren er kennelijk geen andere broers of zusters die mede-eigenaar waren. [40] Op 2 maart 1861 is Gerardus Joannes Holtmaat overleden en uit zijn overlijdensakte blijkt dat hij ongehuwd was.

Engele ter Holtmaat

Zij neemt in 1852 een hypotheek op en als onderpand stelt zij het hiervoor behandelde erf maar verrassend is dat tevens het erf met volgnr. 8 uit het erfoverzicht in Oald Hengel nr. 5 van het jaar 2000 ook door haar als onderpand is gesteld. [41] Daarmee constateren we dat ook hier weer twee erven Holtmaat teruggebracht zijn naar één eigenaar. Het erf met volgnr. 8 zullen we een volgende keer ter sprake brengen

33) Idem
34) Idem, toegang 66.1 , inv. nr. 20
35) Idem, toegang 3.1 , inv. nr. 5355
36) Idem , inv. nr. 5665
37) Idem, toegang 66.1 , inv. nr. 22
38) Zie noot 31
39) Kadastrale atlas Oveijssel 1832, Borne en Weerselo Stichting Kadastrale Atlas Overijssel 1832, Zwolle 2005
40) HCO, toegang 122 , inv. nr. 596
41) HCO, toegang 122 , inv. nr. 602

Bronnen

* *Nieuwsblad van het Noorden 08-11-1960*

** *http://www.iisg.nl/ondernemers/pdf/pers-1122-02.pdf*

*** *H.W. Lintsen, Geschiedenis van de techniek in Nederland. De wording van een moderne samenleving 1800-1890, deel III*

**** *Uit het archief van J. Schwertasek*

Museumberichten

Audiotour

Ons museum beschikt sinds enige tijd over audio-apparatuur, waarmee bezoekers zelfstandig een tour door het museum kunnen maken. De audiotour wordt door onze suppoosten actief aan bezoekers aangeboden.

Vrijwilligers gezocht

Er is momenteel een tekort aan suppoosten, vooral in het weekend. Ook voor het onderhoud van onze gebouwen zoeken we vrijwilligers. Hebt u interesse of weet u iemand die daarvoor in aanmerking komt, neem dan contact met ons op: info@musuemhengelo.nl, 074 – 259 42 16.

Stadswandelingen en stadhuistoren

Het reguliere seizoen voor stadswandelingen en bezoeken aan de stadhuistoren is nog niet aangebroken. Toch wordt groepen de mogelijkheid geboden zich daarvoor te melden. U dient telefonisch (074 – 259 42 16) of per e-mail (info@museumhengelo.nl) contact met ons op te nemen.

Activiteiten

We geven u graag een overzicht van de vele activiteiten die dit jaar in ons museum plaatsvinden. Actuele informatie daarover vindt u op onze website www.museumhengelo.nl. Bijzonder zijn de bijeenkomsten over 'markante Hengeloers' en de cursus 'Twickel, kasteel en landgoed, toen en nu'. Warm aanbevolen!

Vrijdag 14 april - 13.00 uur: Speurneuzen in Museum Hengelo (toegang GRATIS).
Dinsdag 18 april - 19.30 uur: Dag 4 Cursus 'Architectuur in Hengelo'.
Donderdag 20 april - 10.30 uur: Lezing te organiseren door U3L (bezoekers krijgen in de pauze koffie).
Dinsdag 25 april - 19.30 uur: Lezing Helmig Kleerebeezem. Onderwerp 'Hoe is HEIM ontstaan?'.
Donderdag 27 april - 10.30 uur: eventueel 2e lezing U3L (zie 20 april).
Vrijdag 12 mei - 13.00 uur: Speurneuzen in Museum Hengelo (toegang GRATIS).
Vrijdag 26 mei - 19.00 uur: Stadswandeling onder leiding van Ineke van der Veen voor deelnemers aan de Runners Decathlon.
Vrijdag 9 juni - 13.00 uur: Speurneuzen in Museum Hengelo (toegang GRATIS).
Zaterdag 10 juni - 09.00 uur: Korenfestival Amusing 2017 in het Auditorium.
Vrijdag 14 juli - 13.00 uur: Speurneuzen in Museum Hengelo (toegang GRATIS).
Vrijdag 11 augustus - 13.00 uur: Speurneuzen in Museum Hengelo (toegang GRATIS).
Vrijdag 8 september - 13.00 uur: Speurneuzen in Museum Hengelo (toegang GRATIS).
Woensdag 20 september - 13.30 uur: Cursus U3L.
Woensdag 27 september - 13.30 uur: Cursus U3L.
Donderdag 28 september - 14.00 uur: Lezing 'Markante Hengeloërs: Theo van Stapele – deurwaarder'.
Woensdag 4 oktober - 13.30 uur: Cursus U3L.
Woensdag 11 oktober - 13.30 uur: Cursus U3L.
Vrijdag 13 oktober - 13.00 uur: Speurneuzen in Museum Hengelo (toegang GRATIS).
Woensdag 18 oktober - 13.30 uur: Cursus U3L.
Donderdag 19 oktober - 14.00 uur: Lezing 'Markante Hengeloërs: Clemens Dijkers – oud-directeur ziekenhuis'.
Dinsdag 31 oktober - 10.00 uur: Dag 1 Cursus 'Twickel, kasteel en landgoed, toen en nu', gastspreker mevr. Aafke Brunt (archivaris Twickel).
Dinsdag 7 november - 10.00 uur: Dag 2 Cursus 'Twickel, kasteel en landgoed, toen en nu', gastspreker Roderick zu Castell (kasteelheer).
Vrijdag 10 november - 13.00 uur: Speurneuzen in Museum Hengelo (toegang GRATIS).
Dinsdag 14 november - 10.00 uur: Dag 3 Cursus 'Twickel, kasteel en landgoed, toen en nu', gastspreker Jan Haverkate (historicus).
Donderdag 16 november - 14.00 uur: Lezing 'Markante Hengeloërs: Netty van de Nieuwboer – oud-wethouder en burgemeester'.
Dinsdag 21 november - 10.00 uur: Dag 4 Cursus 'Twickel, kasteel en landgoed, toen en nu', excursie naar kasteel Twickel in Delden)
Vrijdag 8 december - 13.00 uur: Speurneuzen in Museum Hengelo.
Donderdag 14 december - 14.00 uur: Lezing 'Markante Hengeloërs: Henk Methorst – oud-restauratie-architect

Lezers reageren

Wil Zwienenberg

Vrolijke dames aan een hek van een sportveld uit ons nummer van december 2016

Van links naar rechts Carrie Cohen, Liny Felleman, Bep Kolber, Riny Huskes, ?, ?, ?, ... Bonebakker, Sjaantje Boonstra. Wie zijn de andere vier dames aan het voetbalveld?

Volgens een bezoeker aan ons museum zou een van de dames Tony Dijkstra zijn, maar het is ons niet duidelijk geworden wie van de negen zij is. Bij Harry Baartman haalt de foto herinneringen naar boven. Hij heeft Liny Felleman leren kennen, toen zij in het begin van de oorlog ondergedoken zat bij zijn familie. Zij was een leeftijdgenoot van hem en hij hoopt nog iets over haar te horen.

Het vrouwenhandbalteam van de Christelijke Sportvereniging K.E.V., uit het nummer oktober 2015

Handbalteam K.E.V. 1951, staand van links naar rechts zien we Tine van Raam, Annie Euverman, Heintje de Bruin, Jo Veenstra, Ineke Stolmeijer, Rikie Assink. Zittend van li naar re Mia Jelten, Annie Geertsema, Roeli Prins (keeper), Dini Roskam en Betsy Schipper.

De vorige keer kregen wij een reactie van de heer Elfring en ik schreef dat Jo Veenstra zijn moeder is. Dat klopt niet, zij is een tante van hem. Gerrie Brink maakt de namen van dit handbalteam van K.E.V. volledig.

De 2e klas van school C, later de Leusveenschool uit 1937, in ons nummer van februari 2017

Leusveenschool in 1937. De 1e rij van boven van links naar rechts: Jannie Das, Hetwig Göritzlehner, Diny en Betsie Tesink, ?, Minie Scheenloop, ?, ?. De 2e rij van boven, Henk Drent, ?, Henk Snijder, Jan ten Bloemendaal, Jan Jonker, Reintje Peddemos, ?, ?, Henk ten Bloemendaal, juffrouw Ter Mars. De 3e korte rij rechts op de foto: Jan Moes, Henk Smittenberg (was bokser), Hennie Leurink. De 4e rij van links naar rechts: Bennie ten Mars, Gerard Vos, ?, Dolf Boshuis, Jan ten Cate, ?, Henk Buursink, Johan Schorfhaar, Bonnie Verver, Gerard Wiegerink. Zitten: Jan Nijhuis, ... Wanschers, Hein Ter Stege, Jan ter Hamsel, Harrie de Vries, Charles Willemsen, Joke Leusink, ... Ter Stege.
Wie zijn de andere kinderen?

De heer G.H. Vos is geboren in 1929 en weet nog dat deze foto gemaakt werd. Het was 1937 en hij zat toen in de 2e klas van school C, later genoemd de Leusveenschool. Namen van klasgenoten rollen er nog makkelijk bij hem uit. Juffrouw Ter Mars was de leerkracht en het hoofd van de school was toen meneer Ten Bokum. Met drie klasgenoten heeft hij nog contact, allemaal rond de 88 jaar oud. Gerard Vos is in 1951 de jongste filiaalchef van ons land van een stomerij van Palthe, gevestigd aan de Nieuwstraat. Juffrouw Ter Mars van de 2e klas werd zijn vaste klant.

Wij danken iedereen voor de reacties.

BOEKHANDEL**BROEKHUIS** www.boekhandelbroekhuis.nl

ALS IK HET GOED ZIE
IS HET VAN GELINK OPTIEK

oogmerk
Gelink
Optiek Speciaalzaak
Contactlenzenspecialist

Weemenstraat 51-53 Hengelo tel. 074 - 2917477

De Appel
Lunch - Diner
Uitgaan

Nieuwstraat 1,
7551 CS Hengelo
Telefoon: 074 204 0044

Appeltje van de dag

Iedere dag een
voordelige maaltijd
voor € 9,95

www.deappelhengelo.nl

www.damhuishengelo.nl
FIJNE SERVICE - VAKKUNDIG REPARATIEWERK AAN ALLE RIJWIELEN

Rijwielen
sinds 1935

Rijwielbedrijf Damhuis
Showroom en Werkplaats
Leusveenweg 18-24
7556 VB Hengelo centrum
Tel: 074-2917875

VESPA - PIAGGIO - GIANT - RIH - SPARTA - SACHS - VINTAGE BROMMERS EN SCOOTERS - E-BIKES
KINDERFIETSEN - RACE FIETSEN - BMX - MOUNTAINBIKES - FIETS ACCESSOIRES - FIXED GEAR
MANDEN EN FIETSTASSEN - *KINDERZITJES* - REGENKLEDING - VRIJ BLIJVEND EERLIJK ADVIES

SINDS 1898
VAN HEEK
SCHILDERWERKEN

Met Van Heek komt
't goed in de verf

- *schilderwerken*
- *wandafwerking*
- *beglazingen*
- *betonrenovatie*

Van Heek Schilderwerken B.V.
Enschedesestraat 186 7552 CL Hengelo (O) • Tel.: 074 - 291 30 23 • Fax: 074 - 291 03 44
Internet: http://www.vanheek.nl • E-mail: schilderwerken@vanheek.nl

Markegrenzen in Hengelo (VIII)

- de stenen in de tuin van Museum Hengelo -

Gerhard Post en Valentijn Smit

In de tuin van Museum Hengelo liggen diverse stenen, waarvan de afkomst niet meer zo duidelijk is. Daarnaast hebben tot enkele jaren geleden voor het museum ook grote veldkeien gelegen. Waar kwamen deze stenen allemaal vandaan? Nu het museum het voornemen heeft de tuin te gaan opruimen, is het goed om hier zoveel mogelijk duidelijkheid in te krijgen, zodat we niet het kind met het badwater weggooien.

De zandstenen

In de tuin achter het museum liggen verschillende Bentheimer zandstenen delen. De langste is zo'n twee meter lang en dient momenteel als opstapje naar de container. Daarnaast zijn er kleinere stukken van minder dan een halve meter, en een ruw gehakte steen van ongeveer een meter lang. Uiteraard heeft de Werkgroep Markegrenzen grote belangstelling voor deze palen: historisch waren markestenen gemaakt uit Bentheimer zandsteen, waardoor deze palen mooie replica's zijn. De langste zou bijvoorbeeld aan de weg van Hengelo naar Delden geplaatst kunnen worden, waar tot 1971, daar stond "*eenen grooten Bentheimer steenen paal [...] ten noorden de weg van Hengelo naar Delden gem(erkt) no. 33*".

Een deel van deze stenen zijn funderingsresten van Huys Hengelo. In de Oald Hengel van oktober 1977 bericht de commissie archeologie over de vonds ervan[1]. Op de daar afgebeelde foto zijn blokken te zien die sterk lijken op die in de tuin. Deze funderingsresten werden in mei 1977 gevonden toen voor de plaatsing van nieuwe machines bij Heemaf er fundatieputten van 2.50 meter diep gegraven moesten worden. Daarbij stuitte men er op een laag kloostermoppen, met daaronder deze zandstenen blokken. Het artikel meldt dat deze blokken in de tuin van de Oudheidkamer geplaatst zijn.

De herkomst van de veldkeien

Veldkeien hebben er in overvloed voor en achter het museum gelegen. Over hoe ze daar gekomen zijn, hebben we twee bronnen kunnen vinden.

De eerste bron is Jos Schwertasek in een krantenartikel[2] uit 1997. Hij zegt dat twee stenen in de wederopbouwperiode tevoorschijn zijn gekomen van de plek waar voorheen het gebouw van de Twentsche Courant stond, de

De Bentheimer zandstenen drempel van de container

De veldkei achter het museum

plek van het pand waarin V&D zat. De bij het artikel gevoegde foto met Peter Welles toont de twee stenen die tot een jaar of vier geleden voor het museum gelegen hebben. Omdat er vochtproblemen in het museum waren, zijn deze stenen op verzoek van het museum afgevoerd door de gemeente. Een vriendendienst met als gevolg dat de stenen die wellicht Hengelo's oudste geschiedenis representeren zoek zijn. Ze zijn afgevoerd naar de opslag aan de Asveldweg, maar waar ze daarna gebleven zijn is onbekend. Over kind en badwater gesproken...
De tweede bron wordt onder andere aangehaald door Piet Hamer[3]. Ook hier is er sprake van stenen die oorspronkelijk op de Brink zouden hebben gelegen. Piet Hamer zegt dat het verhaal gaat dat deze in de tuin van tuinder Van Benthem begraven werden. De locatie is dan aan de Beekstraat tussen het museum en de bioscoop. De grootste steen, de offersteen, zie hieronder, zou daar nog steeds liggen.

Nu liggen er nog maar twee veldkeien bij het museum. Naast het afvoeren naar de gemeentewerf is er één steen gebruikt als markesteen aan de Schoppenweg. Dit was een relatief klein steen van 210 kg (buitenmaten 78 x 62 x 35 cm). Een iets kleinere steen ligt nog in de tuin van het museum. Verder is er nog een grote steen, die achter het museum ligt. Diverse bronnen melden dat deze steen "er ook bij hoort", en dus eigendom is van het museum.

De offersteen

Hoe zit het nu met de stenen van de Brink? Er zijn diverse verhalen over geschreven, allen op zijn minst geïnspireerd op wat mr. B.W.A.E. Sloet Tot Oldhuis zegt in de beschrijving van de marke Woolde[5]. Hij lijkt de enige historische bron over de stenen op de Brink te zijn en schrijft het volgende over de grote 'offersteen':

"Degeene, welke men vroeger te Hengelo aantrof, was tafelvormig en rustte op twee andere stenen."

Het oude gemeentehuis met rechts de steen (foto bijgewerkt door Frits Kamst)

Hij verwijst naar diverse andere Twentse steden en dorpen, waar op een centrale plek ook stenen lagen. Dit maakt een rol voor deze stenen plausibel, maar welke? Werden hier de markevergaderingen gehouden, zoals Jhr. F.W.W.H. van Coeverden schrijft [6]? Voor Hengelo is hier bij ons weten geen bewijs van. Werden hier in heidense tijden offers gebracht? We weten het niet. Wel lijkt de melding van Sloet Tot Oldhuis te suggereren dat de stenen in (de laatste helft van?) de 18e eeuw verwijderd zijn. Waar naartoe weten we niet, maar de bovengenoemde locaties zijn vlakbij. Wilmink[4] zegt dat de stenen tot diep in de 19e eeuw ter plekke hebben gelegen, en dat de offersteen toen naar de oude markt (waar nu het stadshuis staat) is verplaatst. Hier lijkt "diep tot in de 19e eeuw" een verschrijving die we moeten lezen als "diep tot in de 18e eeuw". De steen is volgens Wilmink met zekerheid in de tijd dat Sloet Tot Oldhuis burgemeester van Hengelo was (1832-1838) van de markt weggehaald, omdat hij in de weg lag. Dan is er geen reden waarom de offersteen bij de Brink begraven zou moeten zijn; een plek bij het stadhuis ligt dan meer voor de hand. Het fotoarchief van het museum heeft een foto uit 1880 van het gemeentehuis met daarvoor een grote steen. Dit moet dan een andere steen zijn...

Besluit

De speurtocht naar de herkomst van de stenen heeft meer vragen dan antwoorden opgeleverd. Als iemand iets meer over dit onderwerp weet, horen we dat graag. Als er bij u in de buurt in de afgelopen jaren grote veldkeien door de gemeente zijn geplaatst, laat ons dat dan weten met een berichtje naar Gerhard Post (g.f.post@utwente.nl) of de redactie.

We hebben veel mensen om informatie gevraagd en we willen graag al deze mensen hartelijk bedanken. In het bijzonder de mensen van het fotoarchief (Wil, Bert, Kees, Gerrit, Hanny) voor de fraaie foto van de steen op de oude markt en vooral Jos Schwertasek die meerdere relevante artikelen uit zijn archief wist op te diepen.

1) *Funderingsresten 'Huis Hengelo' opgegraven*, Oald Hengel, jaargang 2, nr. 5, oktober 1977.
2) *'Stenen van historische offertafel horen bij De Brink'*, krant, 7 september 1997.
3) Piet Hamer, *De Brink 1900*, Hengelo toen, Hengelo nu, aflevering 52.
4) D.J.F. Wilmink, *Oald Hengel = De Brink*, in De Bij (1955).
5) B.W.A.E. Sloet Tot Oldhuis, *Het Oude Regt En Huishoudelijke Bestuur Der Marke Woolde in Twente*, Overrijsselsche Almanak voor oudheid en letteren, Volume 3 (1838).
6) Jhr. F.W.W.H. van Coeverden, *De Dorpshuishouding te Hengelo*, nr 3 in de serie Oald Hengel (1989).

Museumbericht

Jos Schwertasek en Hans van de Broek blijven betrokken

Enige tijd geleden hebben Jos Schwertasek en Hans van den Broek besloten afscheid van ons museum te nemen. Onze voorzitter Gerard van Houweninge heeft daarop met hen een aantal gesprekken gevoerd om hun kennis en ervaring voor ons museum te behouden.

Zij hebben afgesproken, dat Jos bijdragen blijft leveren aan ons magazine Hengelo toen & nu. Hans zal in het najaar een of meer lezingen houden. In toekomstige gesprekken zullen zij hun inbreng hebben in de plannen van het museum.

Deze inbreng heeft betrekking op:

1 Advisering over de historische relevantie van onderwerpen die mogelijk onderdeel van de vaste presentatie gaan uitmaken;
2 Advies over de betekenis c.q. de cultuurhistorische of kunsthistorische waarde die objecten en kunstvoorwerpen hebben voor de Collectie Hengelo.

Op deze wijze wordt ervoor gezorgd, dat waardevolle kennis over de geschiedenis van Hengelo niet verloren gaat, maar in toekomstige plannen wordt meegenomen.

Het bestuur

OALD HENGEL OF NIEUW HENGELO ZENGERINK IS OVERAL THUIS VOOR UW AAN- EN VERKOOP

Als ZENGERINK makelaardij **zijn wij voor u succesvol bij de aan- en verkoop van uw woning.**
Als ZENGERINK hypotheekspecialisten **zijn wij voor u succesvol bij het afsluiten van hypotheken, op 'maat' gemaakt.**

ZENGERINK makelaardij Oldenzaalsestraat 109 Hengelo

Gaat u uw woning verkopen? Zengerink Makelaardij biedt u meer zekerheid

Als marktleider en gespecialiseerd woningmakelaar zijn wij in staat om voor u een beter resultaat te behalen. Met een nauwkeurige en onderbouwde taxatie en ons uitgebreide marketingplan (o.a. meer dan 1400 woningzoekenden) bieden wij u de zekerheid van optimale en vlotte verkoop. Geïnteresseerd? Bel vrijblijvend 074 - 243 1010 om een afspraak te maken voor een geheel vrijblijvende taxatie van uw woning.

Onafhankelijk hypotheekadvies

Wij bemiddelen gratis voor alle grote geldverstrekkers. Door onze onafhankelijke werkwijze kunnen wij u gegarandeerd de juiste hypotheek op maat aanbieden. Geïnteresseerd? Bel vrijblijvend 074-243 1010 en maak geheel vrijblijvend een afspraak. Vul op www.zengerink.nl uw hypotheekwensen in. U krijgt binnen 24 uur een maatberekening toegezonden.

ZENGERINK
makelaardij b.v.
hypotheekspecialisten b.v.

Oldenzaalsestraat 109 Hengelo (OV)
Postbus 950 7550 AZ Hengelo
info@zengerink.nl fax: 074 - 243 1001
www.zengerink.nl tel.: 074 - 243 1010